

# EDITORIAL **ca-**

## Teatre i Dictadura en el segle XX

El desè número de 452°F es planteja com a espai per a la discussió i la reflexió sobre les relacions entre teatre i dictadura. Perquè varen ser moltes, en efecte, les societats que van patir al llarg del segle XX alguna forma de règim dictatorial i perquè en totes elles el teatre es va revelar com una eina de gran utilitat. Aquesta utilitat rau en el fet de que, a diferència d'altres gèneres artístics, el teatre fa gravitar el seu potencial sobre la immediatesa i la col·lectivitat: el teatre es basa en la transmissió directa d'un missatge, sense intermediaris, a un grup que s'institueix com a tal amb l'únic propòsit de rebre'l. Aquesta idiosincràsia permet una politització del públic major que en altres gèneres i, conscients d'això, tant les dictadures com els seus opositors tradicionalment han fet ús del teatre per tal d'imposar l'obediència o fomentar la desobediència en contextos totalitaris. En aquesta ocasió ha estat l'ús contestatari del teatre en front les dictadures allò que ha centrat l'interès dels col·laboradors d'aquest monogràfic, que aborden en els seus treballs la situació teatral en un ampli i representatiu espectre de règims dictatorials.

En l'article convidat, «Censura e resistência: o teatro de grupos amadores na cidade de São Paulo», Roseli Figaro desgrana el funcionament de la censura teatral al Brasil, vigent durant l'*Estado Novo* i la dictadura dels militars, així com en el període de fràgil democràcia que tingué lloc entre els dos. Aquesta tasca es duu a terme a través del corpus del teatre amateur desenvolupat a la ciutat de São Paulo i per tant el treball aborda el teatre com a fenomen de cohesió social i inclou testimonis de parts implicades en el procés. A més d'oferir aquests valuosos materials, l'article de Figaro parla de la conservació dels materials de censura i il·lustra com es duu a terme l'estudi del procés censor al Brasil d'avui dia. Una altra perspectiva sobre el continent llatinoamericà ens l'ofereix Gina Beltrán Valencia en el seu article «Antígona Pérez y el sensacionalismo: la desarticulación de un sistema totalitario». En ell hi treballa les relacions entre poder i rebel·lia en el marc d'una dictadura a través de l'anàlisi dramàtic de *La pasión según Antígona Pérez: crónica americana en dos actos*, obra dramàtica que dialoga amb les estructures del cristianisme i la tragèdia. El text és una reescriptura del drama d'Antígona i se situa a la república imaginària de Molina, metàfora universalitzadora de les diverses dictadures hispanoamericanes del segle XX.

Tres articles ofereixen un detallat panorama de la situació del teatre a les dictadures de la Península Ibèrica. Luz C. Souto aborda en el primer d'ells, «El Teatro español sobre apropiación de menores. La puesta en escena como espacio de identidad y memoria», la dramaturgia que, ja en el segle XXI, reconstrueix els robatoris de nens perpetrats contra els perdedors de la Guerra Civil espanyola durant el Franquisme. El seu treball indaga sobre la construcció de la memòria a través del teatre i reflexiona sobre com el gènere teatral fa partícips del procés als espectadors. A «La polémica teatral en *Destino* (1959). Néstor Luján, Josep Maria de Sagarra y la Agrupación Dramática de Barcelona», Blanca Ripoll Sintès estudia la situació del teatre català en ple Franquisme. El treball desglossa les causes de la seva decadència i enumera les propostes amb què els intel·lectuals varen intentar revitalitzar la dramaturgia en la llengua pròpia de Catalunya. Les relacions entre teatre, intel·lectualitat, premsa i institucions públiques són abordades en aquest treball que, a més d'oferir un ampli i documentat panorama del teatre català durant els anys de la dictadura, reflecteix la problemàtica de reconstruir-lo a l'Espanya extremadament nacionalista de Franco. Per últim, Ana Cabrera, a «A memória e o esquecimento: A censura do Estado Novo em Portugal perante três

peças de autores espanhóis», presenta amb detall el funcionament del sistema censor portuguès durant l'*Estado Novo*, desvetllant les implicacions de la censura en la recepció teatral a través de diverses apreciacions sobre les relacions entre les dictadures espanyola i portuguesa, que ofereixen una interessant perspectiva ibèrica.

L'últim bloc d'articles aborda la situació en l'antic bloc soviètic de l'Europa de l'Est. A «The Belarus Free Theatre: Performing Resistance and Democracy», Kathleen Elphick analitza la situació del teatre a la Bielorússia post-soviètica. A la vegada que potencia uns Teatres Nacionals vacus i neutralitzadors del pensament progressista, el règim de Lukashenko ha prohibit que el *Belarus Free Theatre* pugui representar els seus muntatges al país. El grup, però, ofereix de manera clandestina i en el marc de vivendes privades una forma de resistència performativa a través dels seus espectacles, que giren en torn a realitats quotidianes silenciades i temes tabús a Bielorússia. Per la seva banda, l'article «Castorf staging Limonov: Performativity and Neo-Totalitarianism at the Berliner Volksbühne» de Christine Korte se centra en la representació d'una versió escènica de la novel·la *Fuck off, Amerika*, de l'autor rus Limonov, en la Volksbühne de Berlín. El treball se centra en la crítica que el muntatge proposa dels projectes capitalista i comunista, que en certa mesura equipara, a la vegada que aborda el paper de la Volksbühne com a bastió del teatre antiburgès i radical berlinès, obstinat en oferir una resposta al procés de reunificació i gentrificació de la capital alemanya. S'estudia també com l'ús de la retòrica totalitarista tant d'extrema dreta com d'extrema esquerra li serveix a Castorf, director del teatre, per a agitar consciències davant del procés d'*americanització* que acusa la ciutat.

Aquesta selecció d'articles aborda la problemàtica de les relacions entre teatre i dictadura d'una manera plural. Plural perquè són diverses les societats que s'hi estudien i perquè els treballs donen veu a regions especialment castigades per la barbàrie dictatorial en el segle passat: Amèrica Llatina, la Península Ibèrica i l'Europa de l'Est. Plural perquè els diversos articles incideixen en la dualitat epistemològica del fet teatral i el treballen tant des de la perspectiva literària com des de l'escènica. Plural perquè s'hi aborda la relació entre teatre i dictadura tant en un marc de coexistència cronològica com en forma de reflexió, *a posteriori*, sobre el passat. Plural perquè s'hi treballa l'impacte del teatre en l'individu, el seu tractament com a espai per a la memòria i per a la identitat, a la vegada que també s'hi estudia la relació del gènere amb les institucions (la premsa, la censura, els espais escènics). I plural perquè la dictadura s'hi treballa no només com a continent, sinó també com a contingut del teatre. Tot això confereix una sorprenent pluralitat d'enfocaments a un monogràfic que s'havia proposat convertir-se en lloc per a la reflexió sobre un tema tan crucial com la relació entre l'escena i la tirania.

El número es complementa amb una secció miscel·lània composta per cinc articles. A «De la caverna platónica a las prisiones modernas: Visión y oscuridad en la literatura, el cine y el arte políticos del siglo XX», Patrícia Vieira proposa un recorregut pels conceptes de ceguera, ètica i política en la literatura, l'art i el cine polític del segle XX, analitzant les relacions entre lluminositat, ceguera, totalitarisme i resistència. Amanda Ruiz Navarro, a «Reescriptura i reivindicació a les *Horacianes* de Vicent Andrés Estellés», hi treballa el poemari *Horacianes*, de Vicent Andrés Estellés, i analitza el procés de reescriptura que planteja a partir de l'obra del poeta llatí Horaci i que li permet introduir certs aspectes crítics evitant la censura. Per la seva banda, Martín Rodríguez Baigorria estudia a «Tragedia y retórica entusiasta en el *Empedokles* de Hölderlin» la noció de retòrica entusiasta com a causant del conflicte a l'obra de Hölderlin a través dels dos primers borradors de *Der Tod des Empedokles*. A «Comparación entre la poesía existencial de posguerra de España y Corea del Sur», Elia Rodríguez López planteja un estudi comparatiu de dos països tan allunyats culturalment com Espanya i Corea a través de la poesia de postguerra, que reflecteix l'experiència de les seves guerres civils i la crisi existencial que les va succeir. Finalment, Paula Simón reflexiona en el seu treball «La Literatura y las catástrofes históricas del siglo XX, un novedoso objeto de estudio comparatista» sobre la literatura testimonial dels camps de concentració i la seva relació amb la literatura comparada, les nocions d'interdisciplinarietat i de transversalitat de la qual ofereixen noves

perspectives sobre el gènere.

No podem concloure aquest editorial sense l'exercici d'autocomplaença que exigeix el fet d'haver arribat al desè número de 452 °F. Aquest fet no només parla de la vitalitat d'una publicació que va nèixer fa cinc anys amb esperit innovador, transversal i multilingüe, sinó que testimonia el compromís incondicional dels seus integrants, la serietat del projecte i, en definitiva, l'èxit del treball ben fet. Per tot això no és vàcua ni retòrica la felicitació a tot l'equip i a totes les persones que integren la revista i que duen a bon port la tasca titànica de publicar 452°F. Celebrem. I seguim.

Diego Santos Sánchez